

1969 és 1972 között ösztöndíjas aspiráns volt az ELTE I. sz. Magyar Nyelvészeti Tanszékén Benkő Loránd vezetésével, majd egy évig Pozsonyban volt vendégtanár, de ezt főként Imre Samu tanácsára megszakította, hogy az önállóvá váló Szombathelyi Tanárképző Főiskolán Magyar Nyelvészeti Tanszéket szervezzék.

Már Szombathelyen fejezte be kandidátusi értekezését a magyar nyelv helyhatározó rendszeréről. Sajnos, a terjedelmes munka, amely jelentős újdonságokat is tartalmazott, a mai napig nem jelent meg.

A tanszéki műhely kialakításakor a hagyományoktól, amelyek főként a nyelvjárások adatmentéséről szóltak, Imre Samu tanácsára is kissé eltért, amikor az újabb kutatások céljaként a nyelvjárások változásainak vizsgálatát tűzte ki. Ehhez állított össze egy Szókészleti kérdőfüzetet, amelynek segítségével a tanszéki archívumban egy hatalmas korpusz keletkezett, ami javarészt ma is feldolgozásra vár, bár jelentős tanulmányok születtek belőle.

Tanári munkáját is jellemezte az igényes újírtásra való törekvés. Jegyzetet írt a magyar nyelvjárások tanulmányozásához (Bp. 1980), segédanyagot készített Fejezetek a leíró magyar nyelvtan alaktanából címmel (BDTF Szombathely, 1981). Sikeres volt az általa vezetett diákkör, amelynek keretében éveken át díjnyertes pályamunkák születtek az OTDK-kon. 1975 és 1986 között az általa szerkesztett Jelentkezünk című helyi folyóiratot a diákköri munkák fórumává is tette. Elévülhetetlen munkája a Dialektológiai Szimpozion sorozat elindítása, amely 5-6 évenként már hat alkalommal hozta Szombathelyre a dialektológia kutatóit határon innen és túlról.

Sajnáljuk, hogy élete utolsó éveiben zárkózott életet élt, ezért nem találkozhattunk. De érdemeit nem felejtjük el, amiket a magyar felsőoktatásban, az anyanyelvi nevelés segítésében, a nyelvtudomány művelésében elért.

Nyugodjék békében.

VÖRÖS OTTÓ

NYELVTÖRTÉNETI ADATOK

Egy palóc misszilis a 17. századból

1. Amikor Koháry István nevével találkozunk, akkor elsőként a költő, ugyanakkor az országbíróként, hadvezérként, politikusként is számontartott XVII–XVIII. századi irodalmi-történelmi személyiség jut eszünkbe. A közleményemben bemutatott misszilis írója azonban nem az ifjabb, hanem az idősebb báró csábrági és szitnyai Koháry István, aki 1616-ban született Léván. Később Csábrágon telepedett le, itt született a költőként és országbíróként is ismert fia. A költő apja a misszilis lejegyzésének idejében már Szécsény és Fülek várának kapitánya, az előbbinek 1647-től, az utóbbinak 1657-től (BOKOR – GERŐ 1895: 664–666; BAKÓ 1903: 131–145).

A levelet 1659-ben Szécsényben vetette papírra saját kezűleg. A sajátkezés mellett szól az az érv, hogy a levélszöveg és az aláírás ductusa megegyezik, s mivel az aláírás után a *manu propria* 'saját kezűleg' rövidítése, azaz a korban jellegzetes, aláírást záró cirkalmas kézjegy áll, így nagy biztonsággal következtethetünk arra, hogy a levélszöveg saját kézírás. Ezt támaszthatja alá az is, hogy a kor deákjainak jellemzően szép betűírásától, jól olvasható írástípusától eltérően kézírását kevésbé pontos betűírás, elnagyolt íráskép jellemzi.

A levél címzettje, Bartakovits (a levél szövegében helyenként *Bartakovics*) János attól az évtől kezdődően, amikor a misszilis kelt, Hont vármegye alispánja. Ezt a pozíciót mindössze egy évig, 1660-ig töltötte be. A krónikákból tudjuk, hogy hivataloskodása idején a német katonák elszállásolása terhelte a megye lakosságát (REISZIG 1903: 394–395). A XVII. század közepén a vármegye területe nagyjából török uralom alá került. A levelet neki író Koháry István egyik vára, Csábrág a török hódoltság határán feküdt. Ezen a területen állandó harcészültségben álltak, ki-kitörtek és csapatokkal rajtaütöttek a törökökön. Koháry István sajnálatosan éppen egy ilyen alkalommal, 1663-ban Lévánál a csapat ezredesként vesztette életét (BAKÓ 1903: 134–135).

2. A levél írójának hangjelölésére a következetlenség jellemző. Ez nyilvánul az ékezethasználásban, a rövid és a hosszú magánhangzók jelölésében, a nagy- és kisbetűs szókezdésben. A főneveket gyakran nagybetűvel kezdi. Az *ő, ű* betűk kettős ékezte helyett gyakran egy ékezetet használ: *ó, ú*. Olykor a kiejtésben érvényesülő összeolvadást írásban is jelöli, pl. *tudoficsón* 'tudósítson', *agia* 'adja'; *külgýőn* 'küldjön', *attam* 'adtam', *teczik* 'tetszik', a *furhattja* írásmód – a kettőzött *tt*-ből következően – szintén az összeolvadás példája, a *baráságha* szóalakban azonban ezzel ellentétben a szóelemzés elvét követi.

Bizonyos hangok jelölésére többféle graféma szolgál:

cs: <i>cs, ch, c3, C3</i> , névben: <i>ts</i>	ő: <i>ó, ő, eő</i>
i: <i>i, ý, j</i>	ő: <i>ó, eő</i>
í: <i>i, ý</i>	sz: <i>S3, 3, Sz</i>
	ü: <i>ú, ű</i>

Az eredeti levélben az *s*-nek (*s, 3, S*) és a *z*-nek (*z, 3, 3*) több grafémavariánsát is láthatjuk, de az átírásban egyszerűsített jelölést alkalmazok, csupán kétféle *s*-t és *z*-t különböztetek meg.

Az alábbi fonémák hangjelölése: g: *gh*, gy: *gi*, j: *i*, ly: *li*, ny: *ni*, ty: *ti*.

3. A 17. századi következtelen helyesírás miatt nem minden esetben egyértelmű a levél olvasata. A levél rövid, egyfóliónyi terjedelmű szövege nyilvánvalóan nem alkalmas arra, hogy rendszerszerű nyelvi-nyelvjárási következtetéseket vonjunk le, ám a misszilis tartalmaz néhány olyan nyelvi jegyet, amely miatt érdemes a vizsgálatra és a bemutatásra. A levélszövegben előkerülő nyelvi jegyek a korabeli palóc nyelvjárás jellegzetességeire világítanak rá. A levél írójának származási helye, a korabeli Bars vármegyei Léva (ma Levice néven város Szlovákia Nyitrai kerületében), valamint későbbi birtoka, Csábrág vára, melynek romjai a mai Ipolyság (Šahy, SK) településtől északkeletre, Csábrágvarbók (Čabradský Vrbovok, SK) község határában állnak és a Nógrád vármegyei Szécsény, ahol

a levél kelt, s ahol a levélíró egyik lakóhelye volt, a palóc nyelvjárási régióhoz tartozik (IMRE 1971: 349–356; JUHÁSZ 2001: 282–286; MENYHÁRT – PRESINSZKY – SÁNDOR 2015: 44–62). IMRE SAMU szerint az északnyugati palóc nyelvjárástípus nehezen körülhatárolható terület, nagyjából a Garam vonalától a nyelvhatárig terjed (IMRE 1971: 353). SÁNDOR ANNA és PRESINSZKY KÁROLY tovább pontosítja e terület nyelvjárási változatait (SÁNDOR 2004; PRESINSZKY 2011). Az Ipoly vidéki nyelvjárás a középpalóctól nyugatra helyezkedik el, nyugaton a Garam vonalát nem éri el. A levél írójának születési helye, Léva a Garam folyó mellett, attól kissé keletre, e két említett palóc nyelvjárás csoport közötti területen helyezkedik el. Ipolyság és Csábrágvarbók az Ipoly vidéki és a nyugati középpalóc csoport határán található települések, Szécsény a nyugati középpalóc területhez tartozik. Ezek a palóc nyelvjárás csoportok sok hasonlóságot és némi eltérést mutatnak.¹

A kor helyesírására jellemző, hogy a rövid és a hosszú magán- és mássalhangzók között gyakran nem tesznek különbséget. A palóc nyelvjárás hangtani jellegzetességeit ismerve feltételezhető, hogy a levél szövegében rövid *i*-vel, *u*-val, *o*-val írt – és egyébként etimologikusan hosszú hangot tartalmazó – szavak ejtésében hosszú a magánhangzó, mivel a középpalócban ma is hosszan ejtik ezeket a hangzókat, az Ipoly vidéki csoportban is a hosszabb realizáció a gyakoribb. A levélszöveg olvasatában ezért hosszú magánhangzóval jelöltem ezeket: *Igért, im, Irom, Iria, niul, teritéft, hireim, tudoficson, Czyvéft, vekonittja, furhattja, oczob*.

A palóc nyelvjárás csoportok közül a nyugatiakban erős *i*-zés jellemző, az Ipoly vidéki típusban is jelentkezik az *é*-vel szembeni *i*-zés, de a nyugati középpalócban is jellemző. A levélszövegből tudunk adatolni egy *i*-ző példát, a *Czyvéf* – [*csíves* ~ ?*csívés*] ’cséves, csöves, ?csévés’ szó zártabb magánhangzós alakját. A magyar nyelv szótárában (CzF.) a *cséves* szó két feltüntetett jelentése közül a második illik a szövegkörnyezetbe: „Ami csévvel vagy csévével bővelkedik, minek cséve van.” (CZUCZOR – FOGARASI 1862: 975). A szótár példaanyagában találunk hasonló jelentéstartalmat (*két cséves puska* ’két-csővű puska’), amely levélünkben is feltűnik. Ugyanakkor a *cséves* szó utalhat speciális foglalkozásra is (a *lakatjártó* ’lakatos’ mellett), tudniillik aki puskacsövek – csévek – készítésével, fűrészával, javításával foglalkozik.

A levélszövegben megjelenő *it, ot t*-je az ejtésben – ismerve a palóc nyelvjárás jellegzetességeit – minden bizonnyal hosszan hangzott, ezért az olvasatban is így jelöltem.

A *Szóchókket* ’szücsöket’ szó tövének magánhangzója nyíltabb alakváltozatú. Az Ipoly vidéki és a középpalóc nyelvjárásra jellemző, hogy a köznyelvi *ú, ű* helyén gyakran *ó, ő* jelentkezik, különösen szövegben. Példánkban szóbelseji helyzetben jelenik meg a nyíltabb alak.

A palóc nyelvjárás jellemzőinek ismeretében valószínű, hogy a szövegben kis- és nagybetűs szókezdettel is leírt *Goliobis* – *goliobis* szó és az *illien, ollias, ollian, Melliet* névmások *ly*-je az ejtésben palatális lehet, a névmások esetében geminált. A palóc nyelvjárási régió mindegyik csoportjának jellemzője a palatalizáció, különösen a *t, d, n, l* hangzók esetében különösen *i* előtt, csupán az északnyugati palócban nem teljes körű az *l* palatalizációja, de ott is jelen van. Az *n* palatalizációja mindhárom csoportot jellemzi, a levélszöveg *Ispániság, valamenni* szavainak írásmódja tükrözi a palatális ejtést, bár az utóbbi esetében – a korabeli helyesírás miatt – az egyik fonéma nem (vagy csak rész-

¹ A nyelvjárási jellegzetességeket az alábbi leírásokat alapul véve elemzem: IMRE 1971: 349–356; JUHÁSZ 2001: 282–286; MENYHÁRT–PRESINSZKY–SÁNDOR 2015: 44–62; PRESINSZKY 2011: 201–217.

legesen) jelölődik. Az intervokális gemináció szintén jellemzője e nyelvjárási régiónak. A fentebb sorolt alakokon kívül a *goliobissa* írásmód is bizonyítja ezt.

A palóc nyelvjárást alapvetően nem jellemzi az *ö*-zés. A *Felséghe*, a *gyenge* és a *βerezűk* 'szerezzük' szavakban a nyelvjárásra jellemzően illabiális a magánhangzó.

A középpalócban, az Ipoly vidéki típusban a szótagzáró *l* gyakran kiesik pótlónyúlást idézve elő *ol*, *öl* hangkapcsolatokban. A nyelvjárási irodalom gyakori példája az *ócsó* szóalak, amely a misszilisben is előfordul: *oc3ob* 'olcsóbb'.

A *-t* tárgyrag és a *-k* többesjel közötti kötőhang középső nyelvallású az Ipoly vidéki és a középpalócban. A levélszövegben is van erre utaló példa: *őköt* 'öket'.

A középpalócban és az Ipoly vidéki típusban az ablativusi rag jellemzően *-tó/-tő* alakváltozatú, a nyugati palócban inkább: *-tű/-tű*. A levélben található egyetlen ilyen rag rövid, zárt magánhangzójú, hosszabb alakváltozatú: *attul*.

A levélben lejegyzett határozott névelők kivétel nélkül egyalakúak, a mássalhangzóval kezdődő szavak előtt is az alakváltozatúak: *az magha* 'a maga', *az Niulon* 'a nyúlón', *az Lagi föld* 'a lágy föld', *az Roka hátakat* 'a rókahátakat', *az kegyelmed barátságba* 'a kegyelmed barátsága', *az Szóchókket* 'a szücsöket', *az Puskámat* 'a puskámat', *az Czyvéjét* 'a csévesét ~ csévését', *az Lakat jarto* 'a lakatgyártó', *az Goliobisra* 'a golyóbisra', *az goliobissa* 'a golyóbisa', *Az búrke Loért* 'a szürke lóért'.

A palóc nyelvjárásokra jellemző bizonyos tövek regionális egyalakúsága, például amelyek a köznyelvben, illetve más nyelvjárásokban a tövégi magánhangzó hosszúságát változtatják. Az ékezetek gyakori hiánya miatt nem tudjuk egyértelműen kijelenteni, de elképzelhető, hogy a levélszövegben az *okaért* alakváltozat ezt példázza.

A misszilis lexikai elemei közül a fentebb már elemzett *csíves* szóalakon kívül érdemes még néhányat kiemelni.

A *Pruder* a német *Bruder* 'testvér, itt: barát' jelentésű szó változata². A magyar–német interferencia okait, az együttélést történeti adatokkal lehet bizonyítani: tudjuk, hogy a Felvidéken sok német származású, német anyanyelvű személy élt, a felvidéki városokban, bányákban sok német nyelven beszélő munkavállaló dolgozott. A fentebb említett történelmi adatból is tudjuk, hogy a 17. században német katonák is időztek ezen a területen (REISZIG 1903: 394–395), és „a török elleni harcokban résztvevő katonaság nyelve is főleg a német volt” (É. KISS–GERSTNER–HEGEDÜS 2013: 117). Több adat is bizonyítja, hogy a magyar nyelvbe került német szavak zöngés mássalhangzói gyakran zöngétlen formában realizálódtak, É. KISS–GERSTNER–HEGEDÜS (2013: 144) is hoz példákat a zöngés zárhangok zöngétlenedésére, de pl. az őrségi nyelvjárás *himpér* 'vadmalna' (ném. *Himbeer* 'malna') szava is bizonyítja ezt (saját gyűjtés).

Az *igazán* lexéma többször is előfordul a szövegben: *Igazan Irom csak Jó Agár volt it* 'igazán írom, csak jó agár volt itt'; *igazan vífelte az magha nevét hagi febes* 'igazán viselte a maga nevét, hogy Sebes'; *igazan Irom kegyelmednek, valamenni Agaram vagion mind egi Niul utan bocsátomis* 'igazán írom kegyelmednek, valamennyi agaram vagyon, mind egy nyúl után bocsátom is'. Az ÉrtSz. határozószóként és mondatszóként is értelmezi (vö. ÉrtSz. 3: 438–439). Módhatározószói jelentései közül az 1. és a 3. példában az *igazán írom* kifejezésben a 'való(já)ban, becsületesen, a valóságnak megfelelően, hamisság

² Köszönöm a szó olvasatában nyújtott segítséget TERBE ERIKÁNAK és VLADÁR ZSUZSÁNAK.

nélkül’ jelentésben, a beszélő meggyőzésének nyomatékosításaként szerepel, a 2. adatban (*igazán viselte*) esetében a jelentése: ’hozzá illően’.

A *Mal* ’mál’ szó talán régiesnek és tájszónak is minősíthető, jelentése: ’prémes állat hasrészén levő szőr, prém’ (vö. ÉrtSz. 4: 922).

A *goliobis* ’golyóbis, golyó’ szót is népiesnek, régiesnek minősíti az ÉrtSz. (2: 1029), korabeli stílusértéke azonban ettől eltérő lehet. – A *marczona* ’marcona’ szó mai ’harciasan zord, nyers, félelmet gerjesztő’ jelentése később szilárdult meg. A 17. században még élt az ’értéktelen, jelentéktelen, hitvány, semmiség’ jelentése (vö. TESz. 2: 844). A levélben is ez a szó értelme, azaz ’jelentéktelen dolog’: *kegyelmed meg boczáffon illien marczona dologgal terhelem kegyelmedet* ’kegyelmed megbocsásson, ilyen marcona ’jelentéktelen’ dologgal terhelem kegyelmedet’.

A magánlevélnek csupán a címezése latin, a levél szövegében nincs latin elem. Bár a levélkezdő és a -záró formulák – a kor szokásához híven – jelen vannak, de ezek is magyar nyelvűek.

4. Néhány szociopragmatikai megjegyzést is érdemes tennünk. A címzett megszólításai és a szöveg tartalma alapján a két személy között barátságot, közeli kapcsolatot, közvetlenséget feltételezhetünk. Az *az kegyelmed barátságágha* szövegrészlet szó szerint is bizonyítja ezt. A levélben többször esik szó egymás iránti jótetről, vadászkutyra, ló küldéséről, puskagolyó, prém ajándékozásáról. (Persze az is lehet, hogy nem csupán barátság motiválja a levél íróját, hanem a magas rangú alispántól szolidaritást vár azon ügyeiben, melyekben a címzett döntéshelyzetben van.) A levél bevezető részében *jo Akaro Uramnak Atjamfianak kegyelmednek* szólítja. A korszak megszólításformái közül a *kegyelmed* kerül elő leggyakrabban a levél szövegében. A megszólításban az *édes* jelző többször előfordul: *Edes Bartakovits Uram* – kétszer is ugyanebben a szerkezetben, illetve *édes kedves Pruderem* – a jelző mindkét esetben közvetlenségre utal. Ugyanígy a kölcsönös jó kapcsolat kifejezése az *atyjafia*, mellyel magát is megnevezi a levél írója, és kölcsönösen ő is így szólítja a címzettet. Hűségre, becsületességre utal a címzésen található latin kifejezés: *obssimo* ’igazán, hűségesen’. Szolgálatkészségre, jó kapcsolatra mutatnak az alábbi búcsúzó szavak: *Akarok enis edes Bartakovits Uram mindenben valamiben tudok bolgalmni s – kedveskedni kegyelmednek* ’Akarok én is, édes Bartakovics uram, mindenben, valamiben tudok szolgálni s kedveskedni kegyelmednek’; *Kegyelmed bolgalo igaz Atiafia migh el* ’Kegyelmed szolgáló igaz atyjafia, míg él’, melyben hangsúlyozódik az *igaz* ’hűséges, szavahihető’ jelző és ennek megdönthetetlensége: *míg él*.

5. Bárány István magánlevele Bartakovits János alispánhoz

1659. november 20. Szécsény

XIV. 3. D. 9. d. Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltára. Balassagyarmati részleg. A balassagyarmati Nagy Iván Múzeum iratgyűjteménye. Különféle családi levéltárakból összegyűjtött iratok. Bartakovich család iratai.

Betűhú átirat

Szolgálok mint jo Akaro³ Uramnak⁴ Atjam- / -fianak *kegyelmednek*.

Az Igért Agarar im megh küldöttem *kegyelmednek*. Igazan Irom csak Jó Agár / volt it, igazan vífelte az magha nevét hoga febes, ot azért mint⁵ / fogia maghát viselni megh Iria *kegyelmed*: ha ottis azért illien jár / vagyon most csak heaba azt meg próbálni, mert igazan Irom *kegyelmednek*, / valamenni Agaram vagion mind egi Niul utan bocsátomis, nem tesznek / egi terítést az Niulon, kinek oka egiéb *fem*, hanem az Lagi föld.

Nincsenek femmi ollias hireim, hanem hogy azt hirdetik Balassý Uramnak / fő Ispániságát, megh attá eő Felséghe, mint hallot azért *kegyelmed* erről / tudójcson kérem.

Edes Bartakovits Uram jm az Roka hátakat el / küldtem, az *kegyelmed* barátságáha által, nagi Györgi Uram az Szóchókket / ha Malért el czereltessen legien azon, *kegyelmed* meg boczáffjon illien / marcsona dologgal terhelem *kegyelmedet*. Azon pedig feletted / kerem *kegyelmedet* edes kedves Pruderem, az Puskámat csináltaffja megh / *kegyelmed*, ha Horvát Uram a Czyvéfét meg küldte, az Lakat jarto / ne nézzén arra az Goliobisra kit *kegyelmednek* attam, mert ha ollian nagiot / fog vetni felek attul igen gyenge leßen – meg vekonittja az / vasát, agia eleiben azért *kegyelmed*, hoga csak valamivel legien / nagioz az goliobissa mint most: nagiozra fúrhattja csak / ne jókkal. Mikorra biztaffjon pedig megis vigazta- / -lajnak okaért meg Iria *kegyelmed*.

Akarok enis edes Barta- / -kovits Uram mindenben valamiben tudok fogalni s – kedveskedni / *kegyelmednek*. Melliet Istennek ajánlom *kegyelmedet*.

Datu[m] Sze- / -csény. dje 20 9br[is] A[nn]o 1659.

Ps. Az Búrke Loért kúlgýon *kegyelmed*
35 Tallért ha *kegyelmednek* teczik.
hoga Ugián eőbe Berezzük
őköt, talan az többi oczob leßen.

Kegyelmed foglalo igaz Atiafia
migh el

Koháry István

[A levéltáros kézírásával a levél alján:
1659 XI 20
Bartakovich]

A címzés a levél hátoldalán:

Generoso Domino Ioanni Bartakovitsom Domino et Tanquam fratri obsessimo

Olvasat

Szolgálok mint jóakaró uramnak, atyámfiának, *kegyelmednek*.

Az ígért agarar im megküldöttem *kegyelmednek*. Igazan írom, csak jó agár volt itt.

³ Ez a szó és a 3. sorban a *fogia* szó tintafoltos.

⁴ Az átiratban és az értelmezésben dőlt betűtípussal közlöm a szavaknak a levélben rövidített, kiíratlan részeit.

⁵ A 2., a 3. és a 4. sor végén a javítások és az áthúzások miatt nehezebben olvasható a szöveg.

Igazán viselte az maga nevét, hogy Sebes, ott azért mint fogja magát viselni, megírja kegyelmed, ha ott is ilyen sár vagy, most csak hiába azt megpróbálni, mert igazán írom kegyelmednek, valamennyi agaram vagy, mind egy nyúl után bocsátom is, nem tesznek egy terítést az nyúl, kinek oka egyéb sem, hanem az lágy föld.

Nincsenek semmi ollyas híreim, hanem hogy azt hirdetik, Balassi uramnak főispánságát megatta őfelsége, mint hallott azért kegyelmed erről, tudósíccson, kérem. Édes Bartakovics uram ím az rókahátakat elkültem, az kegyelmed baráccsága által Nagy György uram az szöcsöket ha málért elcseréltessen, legyen azon kegyelmed, megbocsásson, ilyen marcona dologgal terhelem kegyelmedet. Azon pedig felettébb kérem kegyelmedet, édes kedves pruderem, az puskámat csináltassa meg kegyelmed, ha Horvát uram az csívését megkülte, az lakatjártó ne nézzen arra az golyóbisra, kit kegyelmednek attam, mert ha ollyan nagyot fog vetni, félek attul, igen gyenge lészen – megvékonyította az vasát, aggya eleiben azért kegyelmed, hogy csak valamivel legyen nagyobb az golyóbissa, mint most: nagyobbra fűrhattya, csak ne sokkal.

Mikorra, bisztasson pedig meg is vigasztalásnak okáért, írja kegyelmed.

Akarok én is, édes Bartakovics uram, mindenben, valamiben tudok szolgálni s kedveskedni kegyelmednek. Mellyet Istennek ajánlom kegyelmedet.

Dátum Szécsény, dié 20 novembrisz Anno 1659.

P[oszt] s[zkriptum]. Az szürke lóért külgyön kegyelmed

35 tallért, ha kegyelmednek teccik.

Hogy ugyan összeszerezzük

őköt, talán az többi ócsóbb lészen.

Kegyelmed szolgáló igaz

attyafia

míg él

Kohári István

[A címzés:]

Generózó Dóminó Joanni Bartakovics[um] Dóminó et tamkvam frátri obszesszi(m)ó

Értelmezés

Szolgálók mint jóakaró uramnak atyámfiának, kegyelmednek.

Az ígért agarat ím megküldöttem kegyelmednek. Igazán írom, csak jó agár volt itt, igazán viselte a maga nevét, hogy Sebes, ott azért mint fogja magát viselni, megírja kegyelmed: ha ott is azért ilyen sár van, most csak hiába azt megpróbálni, mert igazán írom kegyelmednek, valamennyi agaram vagy, mind egy nyúl után bocsátom is, nem tesznek egy terítést a nyúl, minek oka egyéb sem, hanem a lágy föld.

Nincsenek semmi olyas híreim, hanem hogy azt hirdetik, Balassy Uramnak főispánságát megadta őfelsége, mint hallott azért kegyelmed erről, tudósítson, kérem. Édes Bartakovics uram, ím a rókahátakat elküdtem a kegyelmed barátsága által. Nagy György uram a szöcsöket, ha málért (prémért) elcseréltessen, legyen azon kegyelmed, megbocsásson, ilyen marcona (jelentéktelen) dologgal terhelem kegyelmedet. Azon pedig felettébb kérem kegyelmedet, édes kedves Bruderem, a puskámat csináltassa meg kegyelmed, ha Horvát uram a csévesét megküldte, a lakatgyártó (lakatos) ne nézzen arra a golyóbisra, amelyet kegyelmednek adtam, mert ha olyan nagyot fog vetni, félek attól, igen gyenge lesz – megvékonyítja a vasát, adja elejébe azért kegyelmed, hogy csak valamivel legyen nagyobb a golyóbisa, mint most: nagyobbra fűrhatja, csak

ne sokkal. Mikorra, biztasson pedig meg is vigasztalásnak okáért, megírja *kegyelmed*. Akarok én is, édes Bartakovits uram, mindenben, valamiben tudok szolgálni s kedveskedni *kegyelmednek*. Melyet Istennek ajánlom *kegyelmedet*.

Datum Szécsény, 1659. november 20.

Post scriptum (utóirat). A szürke lóért küldjön
kegyelmed 35 tallért, ha *kegyelmednek*
tetszik. Hogy ugyan összeszerezzük
őket, talán a többi olcsóbb lesz.

Kegyelmed szolgáló igaz atyjafia
míg él

Koháry István

[A latin címzés fordítása:]

Nemzetes Bartakovics János uramnak, atyámfiának igazán

Hivatkozott irodalom

- BAKÓ ISTVÁN 1903. Léva. In: BOROVSKY SAMU szerk. *Magyarország vármegyéi és városai. Bars vármegye*. Apollo Irodalmi Társaság, Budapest, 131–145.
- BOKOR JÓZSEF – GERŐ LAJOS szerk. 1895. *A Pallas nagy lexikona*. 10. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest.
- CZUCZOR GERGELY – FOGARASI JÁNOS 1862. *A magyar nyelv szótára*. 1. Athenaeum Kiadó, Budapest.
- É. KISS KATALIN – GERSTNER KÁROLY – HEGEDŰS ATTILA 2013. *Fejezetek a magyar nyelv történetéből*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, Piliscsaba. <http://real.mtak.hu/8351/1/PPKENyelvt%C3%B6rtjegyzet.pdf>
- ÉrtSz. = *A magyar nyelv értelmező szótára*. 1–7. Főszerk. BÁRCZI GÉZA – ORSZÁGH LÁSZLÓ. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959–1962.
- IMRE SAMU 1971. *A mai magyar nyelvjárások rendszere*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2001. A magyar nyelvjárások a 20. század második felében. A palóc nyelvjárási régió. In: KISS JENŐ szerk., *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 262–324.
- MENYHÁRT JÓZSEF – PRESINSZKY KÁROLY – SÁNDOR ANNA 2015. *Szlovákiai magyar nyelvjárási szöveg- és forrásgyűjtemény*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra.
- PRESINSZKY KÁROLY 2011. A szlovákiai magyar nyelvjárások területi egységei. In: SZABÓMIHÁLY GIZELLA – LANSTYÁK ISTVÁN szerk., *Magyarok Szlovákiában. Nyelv*. 7. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 201–217.
- REISZIG EDE ifj. 1903. Hont vármegye az ország három részre való szakadása, a szabadság- és vallásharcok korában. In: BOROVSKY SAMU szerk., *Magyarország vármegyéi és városai. Hont vármegye*. Apollo Irodalmi Társaság, Budapest, 318–395.
- SÁNDOR ANNA 2004. *A Nyitra-vidéki magyar nyelvjárások atlasza*. Kalligram Kiadó, Pozsony.
- TESZ. = BENKŐ LORÁND főszerk., *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*. 1–3. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1967–1976.

GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ
Miskolci Egyetem